הײנט 8 זײטן „Radomer-Kielcer Leben" (682) 37 „Należytość pocztowa uiszczona gotówką" XIV·ער יאָהרגאַנג פּרײַז 25 גראָשען

Radom, dnia 10 Września 1937 r.
ראַדאָם, פרײַטאָג ה. תשרי תרצ"ח
טעלעפאָן פון רעדאַקציע 15 - 18

ראַדאָמער-קעלצער לעבן

פאַראַווע פאַרבערײַ
און כעמישע פּראַלניע
A.
HEMPEL
פאַבריק און צענטראַלע אַלטע שטאָדט 7
פיליעס: זשעראָמסקי 1
זשעראָמסקי 21
זשעראָמסקי 59
טראַוגוטטא 11
קעלנער צו וואַשען צו 15 גר.

Z intencji zaręczyn kuzynki naszej
Juli Szydłowskiej z Otwocka
z p. *Mieczysławem Landauem* z Warszawy
moc szczerych życzeń, zadowolenia
oraz Rodzicom dużo pociechy składają
Radom — Luba i Chil Frydman

DR.
Anna Łuczno-Lewi
OKULISTKA
powróciła i wznowiła przyjęcia
Radom, Moniuszki 12 tel. 24-98

Wyłączna Sprzedaż
Wykwintnych materjałów znanych fabryk bielskich
Karol Bachrach „Kaba" i Max Polatiehek
— tylko w firmie **O. KLAJNSZTAJN**
KIELCE, Sienkiewicza 23 (obok hotelu „Brystol")
Posiada na składzie w dużym wyborze wykwintne materjały na ubrania i palta z pierwszorzędnych fabryk bielskich i tomaszewskich, również na kostiumy i płaszcze damskie, oraz dodatki krawieckie i wataliny po cenach fabrycznych.
ceny przystępne — Warunki dogodne

SKLEP JUBILERSKI
P. GUTSZTAT
RADOM, ŻEROMSKIEGO 20
POLECA
wszelkie wyroby jubilerskie oraz kryształy po cenach najniższych

Z intencji zaręczyn
H. Kuperszmidta z p. Dorą Goldbrochówną
wiele szczęścia i zadowolenia
życzą
Mońkostwo Ceder.

BROWAR PAROWY
J. SASKI
w RADOMIU
poleca piwo
„EL"

Z DZWONKIEM
IDEAL JAWA-
DOBRA KAWA

ווילט איהר האָבען קלאָרע, זויבערע וועש, נײַע גאַרדעראָבעס, שנײ־ווײַסע פאָרהאַנגען,
גיעט נאָר צו וואַשען און פאַרבען אין דער באַקאַנטער
כעמישער פאַרבערײַ און פּראַלניע פון דער ערשטקלאַסיגער פירמע

A. HEMPEL

Centrala: **Stare Miasto 7** telefon 19 - 70
Filje: Zeromskego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11

ווער ס'האָט זיך נאָך ניט איבערצייגט זאָל פּרובען און וועט זײַן ענטציקט
פון דער שנעלער, עסטעטישער און פאַכמענישער ארבייט.
ביליגע פּרײַזען: פּינקטליכע אויספיהרונג
סאָלידע באַהאַנדלונג קומט און איבערצייגט אייך
צענטראַלע: אַלטע שטאָדט 7 אָפּיצ. טעל 70 - 19
פיליעס: זשעראָמסקי 1, טראַוגוטטא 11
זשעראָמסקי 21, זשעראָמסקי 59

ביליג צו וואַשען קאַפּעלושען

ראדאמער יוד זאגט ודוי אין קאזשעניצער וואלד.

ראכמיל אוספאקוי שיען — יודען האט נישט קיין אנגסט.

א היגער יוד האט איבערגעלעבט טויט-שרעק צוליב א יודישען שיכור.

דאס איז געווען 2 ביינאכט אין קאזשעניצער וואלד. די מעשה איז אזוי געווען:

דער היגער יודישער איינוואוינער ר' מענדעל סופר פון פאדוואלנע, איז געפאהרען מיט א פיהר קיין גלאוואטשאוו דורך קאזשעניץ. ווען די פיהר איז אריין ארום צוויי ביינאכט אין געדיכטען און טיפען קאזשעניצער וואלד, האט עמיצער פון דער ווייטענס אויסגערופען: סטאין! די פאסאזשירען פון דער פיהר, וואס זענען בעשטאנען פון צוויי פערזאהן: פון ר' מענדעל סופר מיט דעם לאמען בעל עגלה אהרן פלוגמאן, זענען דערשראקען געווארען, זייענדיג זיכער, אז אין וואלד ליגען בעהאלטען גזלנים, אדער אנדערע „גוטע" מענשען. מ'האט אבגעשטעלט די פיהר און ס'איז געקומען צו פאהרען אויף א ראווער א ני-אומבעקאנטער, וואס האט געבעטען, אז דער פוהרמאן זאל אויפנעמען א שיכור'ען מיט א ראווער און זיי אבפיהרען א ערגיץ א פאר קילאמעטער ווייט. דער בעל-עגלה איז בעשראגען און מ'האט דעם שיכור'ען ארויפגעשלעפט אויף דער פיהר מיט זיין ראווער. די פיהר איז געפאהרען טריט נאך טריט און דער אומבעקאנטער איז נאכגעטאָרן דערנעבען אויך אויף א ראווער.

ר' מענדעל סופר האט באלד גע-קלאפט ס'הארץ; איהם איז נישט געפע-לען נעווארען די גאנצע מעשה און אויף יעדען פאל האט ער בעהאלטען זיין לאנגע בארד, פערשטעקענדיג זי אין פאלטא, כדי מ'זאל איהם ווייניגער דערקענען ווער ער איז.

אויפ'ן וועג האט זיך דער שיכור'ער אויפגעכאפט און גענומען דערלאנגען די אמת'ע קלעפ דעם בעל עגלה און מענ-דעל סופר. ער האט זיך גנכאפט צו דער הויזען-קעשענע ארויסציהען א רע-וואלווער און דערביי אונטערגעבורמט, אז ער מוז דערשיסען די צוויי יודען. אויף ר' מענדעל איז געפאלען א פחד. נישט אנדערש, נאר דאס זענען „יענע לייט" און די גאנצע מעשה איז אנ'אנ-שטעל. ער האט גענומען זאגען ודוי און ער האט געפיהלט, אז פאר שרעק ווערט איהם דאס בלוט פערגליווערט. ווען דער שיכור'ער האט שוין געהאלטען א האלבען רעוואלווער אין דרויסען, האט איהם דער נאכפאהרענדער ראווערויסט, נישט געלאזט ארויסנעמען, ריפענדיג צו איהם: „ראכמיל אוכפאקאי שען!" און צו די איבערגעשראקענע צוויי יודען האט ער געזאגט אויף יודיש: האט נישט קיין אנגסט, יודען. דאס איז געווארען נאך מעהר אויפפאלענד, ווייל ווי קומט עס, אז א באנדיט, א שיכור זאל הייסען א יודישען נאמען ראכמיל און וואס בעדייט דאס, וואס אויך דער אנדערער רעדט יודיש?

ס'איז געשעהן א נס און דער שיכור האט נישט געשאסען. ווען מ'איז אזוי אבגעפאהרען א לענגערע צייט, האט ער זיך אויסגעניכטערט און דערזעהענ-דיג די יודען, האט ער זיך אויסבעהאלטען ס'פנים צווישען די פעק, מ'זאל איהם נישט זעהן.

אין גלאוואטשוב איז מען נעוואהר געווארען ווער די צוויי וואלד-געסט זענען. דער וואס הייסט ראכמיל איז טאקע א יודישער יונגערמאן פון ראדאם, אנ'איידעם פון א בעקאנטער פאמיליע און דער צווייטער איז א דייטש, וואס ארבייט אין ויין שווער'ס פאבריק. ביידע האבען אין קאזשעניץ געמאכט א כוסה און ראכמיל האט זיך גאר היבש אנגעשיכור'ט. יעצט שעמט זיך דער ה' ראכמיל זעהר שטארק, אבער ר' מענדעל סופר רופט איהם צו א דין-תורה וואס ער האט איהם פערשאפט טויט-שרעק און דאס האט איהם קאליע געמאכט דאס בלוט. ער איז איצט קראנק און מוז זיך היילען ביי דאקטוירים. עס קאסט איהם נעלד און ער קען נישט קומען צום געזונד.

מיר שרייבען דא נישט ארויס געננויער דער ראכמיל איז און ווי זיין שווער הייסט, ווייל אזוי ער און זיין פאמיליע זענען גראד העכסט-אנשטענדיגע מענשען און וואס דא האט זיך פלוצלינג געטוהן מיט איהם, איז טאקע א גרויס ווינדער.

ווי ס'זאל אבער נישט האבען געווען, איז ה' ראכמיל מחויב צוגעהן מיט ר' מענדעל סופר צו א דין תורה, אדער צו בוררים, כדי איהם מפייס צו זיין און פערגיטיגען פאר דער שרעק און קראנק-הייט, וואס ער האט איהם גורם געווען.

אדם מועד לעולם בין ער ובין ישן, מעג זיין א שיכור'ער, איז ער אויך אין א געוויסע מאס פעראנטווארטליך פאר זיינע מעשים.

די ראש = השנה = טעג אין ראדאם.

פון ערב יום-טוב איז דא ווייניג צו שרייבען. מהאט נישט געהאנדעלט און פטור. מ'האט געמיינט, אז מ'וועט מעגען און דערווייל האט זיך ארויסגעוויזען, אז מ'האט נישט ערלויבט. די יודישע צייטונ-גען האבען געשריבען, אז ס'וועט זיין ער-לויבט וונטאג אפען צו האלטען די שפייז-געשעפטען ביז 10 אינדערפריה. ס'איז אבער אזוי נישט געווען און די יואפ הא-בען געגלויבט האבען געעפענט די געשעפטען. דער געוועלבער, פרובענדיג צו האנדלען. זיי האבען אבער געהאט א טעות און בעצאלט דערפאר מאנדאטען.

די קרעמער, וואס האבען אנגעגרייט שפייז-פראדוקטען האבען געליטען א היזק און די יורישע קונים איז שווער אנגעקו-מען צו בעזארגען זיך מיט עסען אויף יום-טוב.

פאראדאס איז געווען א גרויסע פרעק-ווענק ביידע טעג יום טוב אין די שוהלען און בתי-מדרשים. די שטאטישע שוהל איז געווען איבערגעפאקט און ס'איז געווען א גרויסער גדרראנג. דאס האט צוגעצוי-גען דער נייער הזן ענגעלשטיין, וועלכער האט זעהר גוט אויסגענומען ביים עולם מיט זיין שענעם „זאגען". אויך דעם בית-המדרש-חזן קופער האט נישט געפעהלט קיין עולם, וועלכער האט שוין א חזקה צו קומען הערען זיין שעהן און בעשטמ'ט דאווענען. ביידע חזנים האבען זיך יעדער אויף זיין שטייגער אויסגעצייכענט און זיך געפלייסט צו געפעלען דעם עולם. גע-ווען אזעלכע אמאטארען אויף יודישע נגינה, וואס האבען געוואלט אריינכאפען צוויי פארציעס דאוונען אויף איין מאהל. זיי זענען געשטאנען מיט איין פוס אין שוהל און מיטן צווייטען אין בית-מדרש. איינגעשלונגען א שטיקעל מלכות אין בית-מדרש און מען איז אריבערגע-שפרינגען אין שוהל אריין און דארט זיך בעלעקט מיט א ביסעל זכרונות. אדער שופרות; דא א נתנה תוקף און דארט אנ' אתה נגלית וכדומה גאך אזעלכע גוטע און פעטע יום-טוב דיגע זאכען, כדי צו זאגען דערנאך מבינות און מאכען אנא-לאגיעס.

צום שבה פערדיענט דערמאנט צו ווערן דאס משורר'על פון בית-מדרש - חזן, דאס קליינע יונגעלע שלמה הערינג, וועלכער האט הארציג און זיס געזונגען סאלאס ביים דאווענען.

צו תשליך איז מען היי-יאהר ווייניג געגאנגען צו די טייכען, אדער קאנאלען. מ'האט עס אממייסט געמאכט יעדער ביי זיין ברונע אויפ'ן ה ו י ף, אדער א י ן א פ ע ס ע ל ו ו א ס ע ר. דאס האט מען זיך אזוי נוהג געווען דערפאר. כדי ביים ארויסשאקלען די זינד פון די קע-שענעס, אריינוווארפענדיג זיי אין טייך, זאל נישט א מאהל ע פ ע ס א פער-בלאנרושעטע זאך ארויפגעווארפען ווער'ען אויפ'ן קאפ, אדער וואו אנדערש. א קשיא אויף א מעשה. א יוד איז דאך תמיד פיל עבירות און עונות. אט שאקעלט ער אויס די קעשענעס און באלד זענען זיי פול מיט נייע עבירות...

דעם צווייטער טאג ראש - השנה האט דער פרעזעס פון דער קהלה ה' דען גע-מאכט א גרויסארטיגע אויפנאמע פאר ביידע חזנים," און פאר אלע גבאים פון שוהל און בית-מדרש. דאס איז געווען א מין ישר-כח - אויסדרוק פאר זייער שעהן דאווענען און פאר די גבאים פאר זייער האלטען א גוטע ארדנונג אין ביידע שטא-טישע בתי-תפילות. פרעזעס דען האט, כדי שלא לבייש געדאווענט אויף ביידע ער-טער. דעם ערשטען טאג אין שוהל און דעם צווייטען אין ב"ה. די אויפנאמע איז פארגעקומען אין דער וואהנונג פון ר' אברהם ליפא דען, דער פאטער פון פרע-זעס. אזוי ווי ר' אברהם ליפע דען איז צוליב זיין שוואכן געזונד-צושטאנד נישט געווען בכח צו קומען אין שוהל און בית-מדרש הערען די חזנים, האבען די לעצטע איהם מהנה געווען מיט שעהן זינגען און „זאגען", איבער'חזר'ענדיג א טייל פון די תפילות און פייט. יעדער האט געהאט ביי דער זייט זיינע בעסטע אלטלעך און סאפראנדלעך און ס'איז געגאנגען א „גע-פעכט" צווישען די חזנים, וועלכע האבען געלייפערט א רייכען און פערשידענארטיגען יום-טוב-רעפערטואר.

דער טאטע מיט דעם זוהן פעראורטיילט געווארען פאר פעלשען וועקסלען.

דער אייגיואהנער פון דארף סטודזיע-ניצע, נעבען ראדאם, פעליקס לאפאטא האט זיך געפונען אין א שווערע מאטער-יאלישע לאגע. ער האט געהאט פיעל חובות און ווייניג געלד. ווילענדיג דעקן די חובות איז ער אוועק צו זיינע שכנים בעטענדיג, אז מען זאל איהם געבען א זשירע אויף זיינע וועקסלען. עס האבען זיך געפונען 2 ערענטליכע שכנים ווינצענטי קאפאווסקי און מאר-יאננא באנקאווא, וועלכע האבען איהם געגעבען א זשירע אויף איין וועקסעל אויף א סומע פון 100 גילרען.

האבענדיג די זשירעס איז פעליקס אוועק צו זיין יונגען זוהן וואיצעך און איהם געהייסען אונטערשרייבען די זשי-ראנטען אויף אנדערע וועקסלען אויף א סומע פון 750 זל. דער נעהארכזאמער זוהן האט געפאלגט דעם „קלוגען" טאטען און די וועקסלען איבטערגעשריבען. די אפערע מיט דעם פעלשען די אונטערשריפטען פון די גוטע שכנים איז אויפגעדעקט געווארען און דער טאטע מיט'ן זוהן האבען מיט עטליכע טעג פערנומען די בעשולדיגונגס-באנק פון היגען קרייז-געריכט. דאס יונגער 18-יעהריגער וואיצעך לאפאטע איז זיך מודה, אז ער האט טאקע אונטערגעשריבען די וועקסלען, אבער דאס האט ער בלויז געטוהן אויף די ביטע פון זיין פאטער, נישט וויסענדיג אז פאר דעם קען מען שטרענג בעשטראפט ווערען.

דער פאטער פעליקס לאפאטע איז זיך אויך מודה און ערקלערט, אז צו דעם האט איהם געפיהרט די שלעכטע מאטער-יעלע לאגע.

דאס געריכט האט פעראורטיילט פע-ליקס לאפאטא אויף 10 חדשים תפיסה און וואיצעך לאפאטא אויף 6 חדשים.

אר.

אין א געשלעג וועגן א געליבטע האט ער אויסגעהאקט זיין חבר אנ'אויג.

צו דער שעהנער 15 יעהריגער יאני-נא פינארסקא אין דארף ליפיניעץ זענען געקומען פערשידענע קאוואלירען; קיינער אבער האט זיך אזוי שטארק אין איהר נישט פערליבט ווי דער 18 - יעהריגער באלעסלאוו כראשטשיעל און דעריבער איז ער געווען זעהר איפערזיכטיג ווען ער האט ביי איהר געזעהען אנדערע קאוואלירען. ווען ער האט אבער בעמערקט, אז צו דער שעהנער יאנינא הויבט אן קומען אפט דער 19 יעהריגער יאן באגוצקי פון נאהענטען דארף גאחי-דיוואר, האט ער בעשלאסען איהם דער-פאר אגצולערנען. דעם 2-טען מאי איז צווישען די 2 ריוואלען געקומען צו א געשלעג, בעת וועלכען באגוצקי האט געכאפט א שטיין און א זעץ געטוהן מיט דעם אין אויג אריין דעם קאנקו-רענט כראשטשיעלען, וועלכער איז אני-דערגעפאלען אין א קאלוזשע בלוט מיט א צעשמעטערט אויג. די גיכע מע-דיצינישע הילף האט ווייניג געהאלפען און כראשטשיעל איז בלינד געווארען אויף דעם לינקען אויג.

דעם פערגאנגענעם מיטוואך איז יאן באגוצקי געשטעלט געווארען פאר דעם ראדאמער קרייז-געריכט.

באגוצקי איז פעראורטיילט געווארען אויף 2 יאהר אונבעדינגטע תפיסה. אר.

דאס יודישע שפּיטאל איז אַ שענע כּלה, עס פעהלט נאך אַ ביסעלע חן.

ס'איז א פראכט אוז טאַקע דערפאר מוז זיין א בעסערע ארדנונג.

אַ גרויסער, פייערליכער מאָמענט איז געווען דער טאָג ווען מ'האָט געעפענט דאָס יודישע שפּיטאָל. און ווירקליך איז געווען איבער וואָס צו פרעהען זיך. נאָך שווערע מיה און מאַטערניש איז געלונגען צוריק צו בעקומען דאס יוד. שפּיטאל און צו פערוואַנדלען אַ הקדש אין א פּרעכטיגען בנין. דאָס יודישע שפּיטאל איז היינט אזוי איינגעאָרדענט, אַז עס האָט זיך לגמרי נישט צו שעמען איינצושטעהן אין דער גרעסטער שטאָט; פּהוט טאָקע זעהר וועה ווען מיר הערן גרויסען, וואס פערשאַפען ענטוישונג; גרויסען אזעלכע וואס רופען מאָמענטאל צו א פערבעסערונג אין דער אינערליכער ארדנונג אויפן ארצטליכען געביעט.

מיר ווילען דאָ פערנאָטירען א פאַקט וואָס האָט געהאָט אַנ'אָרט פאַריגען זינטאָג ערב ראָש השנה. אין זעלבען טאָג ארום 5 נ. מ. איז געקומען א יוד פון שידלאָווצע מיט א פרוי אין יודישן שפּיטאָל אריין. די פרוי האט בעקומען א נאכט פריהער א בריך און דער שידלאָווצער דאקטאר האט געהייסען זי תיכף איבערפיהרען אין שפּיטאָל אריין קיין ראדאָם, ווייל ס'קאן געמאָלט זיין, אַז זי דאַרף באַלד אַנ'אָפּעראַציע. אין יודישן שפּיטאל איז אבער נישט געווען ווער ס'זאל די פרוי אונטערזוכען און מ'האט איהר אבגעשיקט אין פוילישען שפּיטאָל. דער מאַן, פאהרענדיג מיט דער פרוי צום פוילישען שפּיטאל, האט אבגעשטעלט די דראשקע אויפ'ן וועג און איז ארויף געגאַנגען צום פּרעזעס דען איבערצעבען די גאַנצע געשיכטע. ה' דען האט זיך באַלד טעלעפאניש פערבינדען מיט'ן שפּיטאל פון וואנען ער האט בעקומען אַזאַ ענטפער: ס'איז נישטאַ קיין דאקטאר, דער פעלדשער מאיר פינקעלשטיין ליגט קראַנק, און דער דאקטאר קליינבערגער, וועלכער איז אויף אורלויב האט אנגעזאגט, אַז אַלע דרינגענדע כירורגישע פעלען זאָל מען איבערשיקען אין פוילישען שפּיטאל. און נאָך עפּעס האט מען פון שפּיטאל מודיע געווען, אַז דער אויפזעהער ה' צוקערמאַן „פיהרט אויס" די פונקציע פון אַנ'אינערליכען דאקטאר און פון א כירורג, ווייל ס'איז קיינער נישטאַ. אבער אויף דער „דיאַגנאָז" פון ה' צוקערמאַן האט מען, פערשטעהט זיך, נישט געקענט שטעלען און מ'האט דעריבער געהייסען די פרוי זיך ווענדען צום פוילישען שפּיטאָל.

אין אנפאַנג האט דער יוד בעשטאַנען איינצושטעלען פאַר זיין פרוי, אבער ווען ער האט געהערט דעם בעריכט פון שפּיטאל, האט ער געזוכט די טהיר. ער איז אוועק מיט דער פרוי אין פוילישען שפּיטאָל און פּרעזעס דען איז געבליבען אויסער זיך פון אויפרעגונג פון דער אונדערהערטער ארדנונג, וואָס הערשט אין שפּיטאל. ער האט אוועקגעלעגט הארעוואניע און כח ביז ס'האָט זיך איהם איינגעגעבען צו דערפיהרען דאס שפּיטאל צו אַזאַ שטופע און נאָך ביים היינטיגען טאָג שטעהט ער בעוואָרפען מיט ארבייט און זאָרגט פאַר'ן ווייטערדיגען קיום פון שפּיטאל און דאָ, נאַ - דיר אַזעלכע „העדליכע" גריסען.

מיר זענען נישט געגען דעם אורלויב פון ד"ר קליינבערגער. יעדער ארבייטער אהן אונטערשיד, צי א פיזישער, אדער א גייסטיגער, פערדיענט א פאַר וואכען אָפּרוה. ס'איז נאָר נישט ריכטיג פאַרוואס עס איז נישט בעוואָרענט געוואָרען אַז דאס יודישע שפּיטאל זאל האבען א פערטרעטער אויף דער צייט פון זיין אורלאב. ד"ר קליינבערגער אליין האט זיך אויך געברויכט מיט דעם פעראינטערעסירען און נישט ארויסגעבען קיין „פאַלעצעניעס", אַז בשעת זיין אָבּוועזענהייט זאָל מען איבערשיקען אין אַן אַנדער שפּיטאָל. צי דערויף האָט מען געאַרבייט און אַריינגעלעגט שווערע צעהנדלינער טויזענדער זלאָטעס מיט אָהן א שיער יגיעה, אַז מ'זאל שפּעטער עס איבערלאָזען אזוי ווי אויף הפקר און רעקאָמענדירען אַנדערע שפּיטעלער? וואָסערע גרויסען חטא אַזאַ יוד אהיימפיהרען קיין שידלאָווצע וועגען יודישע שפּיטאל אין ראַדאָם?

ס'איז אגב כדאי דאָ צו דערמאָנען נאָך אַ פאַקט.

מיט עטליכע טעג צוריק האָט מען געזאָלט אָפּערירען אַ יודישע פרוי רחל וואַרצעל. ווען מ'האָט זי ארויפגענומען אויפ'ן אָפּעראַציע-טיש, איז זי געשטאָרבען. די סיבה פון טוידט זאָל זיין שרעק. די פרוי האָט זיך דערשראָקען פאַר דער אָפּעראַציע. וועגען דעם פאַל האָט ד"ר קליינבערגער מיטגעטיילט דער פּראָקוראַטור, וועלכע האָט פעראָרדענט צומאַכען א סעקציע.

ה' דען האָט אינטערוועניערט אין דער פּראָקוראַטור און געבעטען, אַז מ'זאָל די פרוי נישט פּלמס'ען. דאָס האָט נישט געהאָלפען, מ'האָט איהם דאָרט ערקלערט, אַז די פעראָרדנונג איז ארויסגעגעבען געוואָרען אויף דער מיטטיילונג פון ד"ר קליינבערגער.

צי איז טאָקע נויטיג געווען צו פּלמס'ען די יודישע פרוי — דאָס ווייסען מיר נישט. אַלענפאַלס וואָלט געווינשען געווען צו הערען די מיינונג פון ד"ר קליינבערגער.

בכלל נויטיגט זיך דאָס יודישע שפּיטאָל אין געוויסע רעפאָרמען און אויסבעסערונגען אויפ'ן געביעט פון דער אינערליכער אָרגאַניזאַציע.

דאָס יודישע שפּיטאָל איז אַ שענע כלה, אָבער בלויז אויסערליכע שענקייט איז נאָך נישט אַלץ. עס פעהלט נאָך אַ ביסעלע חן.

דער פּרעזעס פון דער יודישער גמינע ה' דען, וועלכער איז גלייכצייטיג פּרעזעס פון שפּיטאָל-ראַט, ברויך ענערגישער נעמען די שפּיטאָל-לייטונג אין זיין האַנד אַריין. האָט דאָך ה' דען ארויסגעוויזען אויפאָפּפערונג און זעהר א סך טיכטיגע אַרבייט ביים ווידער-אויפבוי פון שפּיטאָל, וואָס איז דורך אַלעמען בעווינדערט געוואָרען; דאַרף ער דעריבער אויך ווייטער האָבען זיין וואַכזאַם אויג און נישט דערלאָזען אַראָבצירערען א גרויס און א הייליק ווערק, צו וועלכען ער האָט בייגעשטייערט אזוי פיעל מסירת נפש. און, אַז ה' דען וועט זיך דערצו נעמען און חידמען זיין איבערגעגעבענהייט און טאַלאַנט אלס גלענצענדער אדמיניסטראַטאָר, איז אָהן ספק צו ערוואַרטען, אַז נישט נאָר עס וועלען איינגעפיהרט ווערען די נויטיגע אויסבעסערונגען, נאָר דאס שפּיטאָל וועט אוועקגעשטעלט ווערען אויף דעם געהעריגען ניוואָ.

כּוליגאַנעס בעפאַלען יודען ראש = השנה ביינאַכט.

געשטאָכען א יודישען דאָקטאָר אין פיס — צוויי פון די כוליגאַנעס אַרבייטען אין מאַגיסטראַט — פּאָליציי פיהרט אַנ'אויספאָרשונג און דער מאַגיסטראַט זאָל די צוויי לייט בעזייטיגען פון די פּאָסטענס.

זונטאָג, אין דער ערשטער נאַכט ראש השנה, האָבען כוליגאַנעס א הוליע געטוהן אויף מאַלטשעווסקי גאַס. ס'איז געווען ארום 11 ביינאַכט ווען יודען פון יענער געגענד זענען אהיים געגאַנגען נאָך די ניי-יאָהר-ווינשען, וואָס זיי האָבען בעגלייט זייערע משפחות און קרובים. א טייל פון די דאָזיגע יודען זענען צושלאָגן געוואָרען פון די כוליגאַנעס און די איבריגע זענען אין בהלה אַנטלאָפען צו זיך א היים, און ווער ס'האָט דאס נישט בעוויזען, האָט זיך אויסבעהאַלטען אין א טויער. צו יענער צייט איז דער היגער יוד. דאָקטאָר גוטמאַן ארויסגעגאַנגען פון א פּאַציענט אויף קאָשעראָווע גאַס. ווען ער האָט זיך געפונען אויף מאַלטשעווסקי, נישט ווייט פון דער אויטאָבוס-סטאַציע זענען צוגעלאָפען צו איהם דריי פּאַרשוין און איהם אומגעוואָרפען אויף דער ערד. ער האָט בעקומען עטליכע קלעפּ און מיט אמאָל דערפיהלט א וועהטאָג אין א פיס. ליגענדיג אזוי אויף דער ערד האָט ער געהערט ווי איינער זאָגט: דאָס איז א דאָקטאָר—און אַלע זענען דאַן שנעל אוועק.

ווען ד"ר גוטמאַן האָט זיך אויפגעהויבען, האָט ער בעמערקט ווי די הויזען מיט די אונטער-וועש זענען צושניטען און א טיפע ווינד אין א פיס. עס איז באַלד אַנגעקומען א פּאָליציאַנט, אָבער ער האָט שוין קיינעם פון די אַנפאַלער נישט געטראָפען. די יודען פון יענער גאַס האָבען אָבער געוויסט אָנצוגעבען א נאָמען פון איינעם פון די כוליגאַנעס. דאָס איז א געוויסער זאַרעמבאַ וואָס אַרבייט אין דער בוי - אָבטיילונג פון מאַגיסטראַט.

צומאָרגענס אינדערפריה איז דער זעלבער זאַרעמבאַ געקומען צום ד"ר גוטמאַן און ערקלערט, אַז היות ווי ס'איז דאָ אויף איהם א חשד, אַז ער האָט זיך בעטייליגט אין אַנפאַל אויף איהם, כל כן בעט ער איהם ער זאָל איהם נישט בעשולדיגען, ווייל ער ווייסט פון גאָרנישט צו זאָגען. ד"ר גוטמאַן האָט איהם געענטפערט, אַז ס'זענען דאָ מענשען וואָס האָבען איהם דערקענט און אויך ער אַליין דערמאָנט זיך איצט, קוקענדיג אויף איהם, אַז ער איז געווען איינער פון די „העלדען". זאַרעמבאַ איז אוועק און געקומען נאָך אַמאָהל מיט א יודישען עדות, א מכלומר'שטען אַליביסט, א געוויסער נוסמאַן, א שניידער, וואָס זאָל בעשטעטיגען, אַז נעכטען פּונקט אין יענער צייט, איז ער געווען צוזאַמען מיט איהם, זאַרעמבאַ. דער יודישער עדות נוסמאַן האָט בלויז געזאָגט, אַז ער קען זאַרעמבאַ אַלס אָרענטליכער מענש, ער קויפט ביי איהם און פיהרט זיך אויף זעהר אַנשטענדיג. ווען ד"ר גוטמאַן האָט ערקלערט, אַז דער גאַנצער ענין איז אין דער פּאָליציי און ער וויל זיך מיט איהם נישט אַריינלאָזען אין קיין טענות, האָט זאַרעמבאַ זיך דאַן מודה געווען, אַז לעולם איז ער יאָ געווען דערביי, אָבער קיין אַנטייל אין אַנפאַל האָט ער נישט גענומען. אדרבא, ער איז דאָס געווען דער, וואָס האָט זיך אַנגערופען, אַז ער איז א דאָקטאָר און במילא האָבען איהם די איבריגע אָבגעלאָזט. זאַרעמבאַ האָט אַנגערופען נעמען פון אַנדערע צוויי פּאַרשוינען, אַז זיי האָבען איהם אומגעוואָרפען. צווישן די 2 נעמען האָט זאַרעמבאַ אויפגעגעבען א געוויסען מאַלאַרסקי, וועלכער איז אויך אַנגעשטעלט אין מאַגיסטראַט.

ד"ר גוטמאַן האָט וועגען דעם גאַנצען געשפּרעך און דעם נאָמען פון אַנוועזענדען יודישען עדות גלייך מיטגעטיילט דער פּאָליציי.

פון דער גאַנצער געשיכטע האָט זיך שפּעטער דערוויסט דער מאַגיסטראַט און דעם צווייטען טאָג ראָש השנה האָט מען פון „ווידזיאַל פּרעזידיאַלני" אין מאַגיסטראַט אַנגעפרעגט דעם דאָקטאָר ג., צי ער קען פעסטשטעלען, אַז זאַרעמבאַ מיט מאַלאַרסקי זענען איהם בעפאַלען. אויב יאָ, וועלען ביידע בעזייטיגט ווערען פון זייערע פּאָסטענס, ווייל דער מאַגיסטראַט וויל נישט האַלטען אַזעלכע לייט. ד"ר ג. האָט איבערגעגעבען אַלע פּרטים, ווי אַזוי ס'איז פאָרגעקומען, פון וועלכע ס'איז העכסט וואַהרשיינליך צו-זעהן, אַז ביידע האָבען שטעקען א האַנד אין דעם.

יעצט פיהרט די פּאָליציי אַנ'אויספאָרשונג און אויך דער מאַגיסטראַט פעראינטערעסירט זיך דערמיט. עס וועט אפשר קומען צו א קאָנפראָנטאַציע צווישען ד"ר ג. און די צוויי חברה-לייט. און אין פאַל ווען ס'וועט פעסטגעשטעלט ווערען, אַז זיי זענען פערמישט אין דעם שטיקעל אַרבייט, וועלען זיי בעזייטיגט ווערען פון די מאַגיסטראַט-פּאָסטענס.

* * *

עהערנעכטען מיטוואָך האָט דער „מאָמענט" ברענגענדיג די ידיעה וועגען די כוליגאַנישע אַנפאַלען, איבערגעגעבען, אַז דעם ד"ר גוטמאַן האָט מען געמאַכט עטליכע טיפע ווינדען אין רוקען; אַז אַז ער האָט זיך געגענגעשטעלט און, אַז בעת דער קאָנפראָנטאַציע אין שפּיטאָל האָט ער דערקענט די צוויי מאַגיסטראַט-בעאַמטע. די אַלע פּרטים שטימען נישט מיט דער ווירקליכקייט און דער אונפעראַנטוואָרטליכער אינפאָרמאַטאָר פון ראַדאָם האָט דעם „מאָמענט" אריינגעפיהרט אין א פאַטאַלען טעות. נישט מ'האָט דעם ד"ר ג. געשטאָכען אין ריקען, נישט ער האָט זיך געפּרובט געגענשטעלען. ער האָט נישט בעוויזען פּשוט דאָס צוטוהן, ווייל מ'האָט איהם אומגעוואָרפען, און נישט ער איז איבערגעפיהרט געוואָרען אין שפּיטאָל און די גאַנצע קאָנפראָנטאַציע אין שפּיטאָל איז אויסגעטראַכט פון אָנהויב ביזן סוף. די אַלע פּרטים זענען שקר וכזב און מאַכען א שלעכטען איינדרוק מיט זייער מגזם-זיין. דער ראַדאָמער אונבערופענער אינפאָרמאַטאָר האָט דעם „מאָמענט" געטוהן א בערישע טובה מיט זיין אונגעלונגענע „קאָרעספּאָנדענץ לייסטונג".

קאזאקען מאכען א תליה צו הענגען דעם רבין יום כפור.

אנגעהויבען האט עס זיך ערב יום-כיפור צו מנחה. אין הויף פון רבין פון אסטראוויצע האט זיך געפיהלט יום-כיפור'דיג. חסידים, יום-טוב'דיגע, מיט א פייער אין ברען, האבען זיך געאיילט אין הויף, צו זעהן דעם רבין פאר דעם יום-קדוש, מיט איהם א פאר חערסער צו רעדען.

און פלוצלינג איז עס געשעהן. עפעס האט זיך געביטען. די יום-טוב'דיקייט האט זיך חי אפגעטאן און א טרויערי-חאלקען האט זיך איבערן הויף פערצוי-גען. וואס עס איז אייגענטליך געשעהן האט קיינער נישט געחאוסט, נאר גע-זעהען האט מען, אז צום רבין זענען אריין א קאזאקען - אפיציר מיט דריי קאזאקען. דער אפיציר האט דארט עפעס גזאגט און איז צוריק אוועק מיט די קאזאקען.

אויס'ן הויף האבען זיך באלד קופ-קעלעך חסידים געשושקעט און איבער-גערעדט:

— עפעס א בילבול,
— גאט חעט זיך מרחם זיין.
— עס זעהט אויס עפעס א מסירה.
— ווער קאן דאס מסרן אונזער רבין?
— חער? א קשיא ווער? א פושע ישראל!

פלוצלינג קומט עמיצער צולויפען:

— געהערט!
— וואס?
— א מסירה, ער זאל לעבען, זאל האבען געהאלטען שבת תשובה א דרשה קעגען מלכות.
- קעגען מלכות?
— יא, אזוי איז די מסירה. אזוי האט דער קאזאקען-אפיציר געזאגט. ער חעט צוריקקומען. האט ער געזאגט, פארגען אין דער צייט.
— זאל זיך גאט מרחם זיין!
— דער צדיק הדור

און אלטער חסיד, מיט א גרייז-גרוי-בערדעל, אין אן אלטער צעריסענער אטלאסענער קאפאטע און אין אן אויס-געקראכען שטריימעל האט גענומען שרייען:

-- מאכט א ווארע, דער רבי גייט!

דער גאנצער עולם האט זיך צעטיילט אין צוויי סתנית און אין מיטען געמאכט א וועג פארן רבין, וואס איז איצט דורכגעגאנגען פון זיין חאוינונג אין בית-המדרש אריין צו מנחה.

דער רבי — א פאטריאראכאליש אויס-זעהן, גרוי, מיטעלער וואוקס, א הויך געקניטשטער שטערען, אונטער חעלכען עס לייכטען צוויי שיוארץ - פייערדיגע אויגען, די באקען איינגעפאלענע און ארום זיי א גרייז-גרויע שיטערע באָרד: די חייסע יארמעלקע מיט'ן שטריימעל פארוקט אן א זייט און איינגאנצען פערזונקען אין מחשבות.

נישט קיין געחיינליכער מענש איז דער רבי, נישט קיין בעל-מופת איז ער, נאר א גרויסער יוד, חאס ליידט מיט'ן צער פון זיין פאלק. שוין פופציג יאהר חי ער פאסט תעניתים, טראגט אריבער אלע ליידען און איז מתפלל צו גאט, אז ער זאל זיך מרחם זיין אויף זיין פאלק ישראל.

ווען דער רבי איז אריינגעגאנגען אין בית מדרש, איז זיין פנים געווען חייס ווי שניי. ער האט נישט געוואוסט חאס דער אפיציר האט צו איהם גערעדט. עפעס האט ער גערעדט אויף רוסיש און אזוי בייז... חאס חייסט ער רעדן? מישט ער זיך דען אין דער וועלט? איז ער דען נהנה פון איהר?

• •

כל נדרי...

די זון זעצט זיך. די אווענד-שא-טענס הילען אלץ ארום.

און אין בית-המדרש צחישען די פיל ברענענדע ליכט איז דער עולם גע-פאקט, טויט דערשראקענע, מיט א ציטער אין הארצען...

נאר באלד נעמט דער שליח-צבור ארויס די ספרים פון ארון-הקודש און גייט מיט זיי צווישען עולם... דער עולם קושט די ספרים און חיינט.

— אור זרוע לצדיק. חאס ווערט זיין מארגען מיט'ן צדיק? דוקט זיך ניט אמאל אן אנ'אומגליק? די פיר און צחאנציג שעה חעלען אריבער -- וואס ווערט דאן זיין?

נאר באלד איז אין בית-המדרש א שטופעניש געווארען:

- שא—שא—ש—ש... דער רבי זאגט תורה.

— דער ענין פון כל נדרי איז, וואס מען איז נישט געוונט אפגעהיט מיט דעם ווארט, וואס מען רעדט ארויס א חארט פערשחינדעט נישט. עס בלייבט. א נאריש חארט בלייבט! און, אז עס קלויבען זיך פיעל אזעלכע חערטער, איז עס שלעכט פארן מענשען, אויף אלעמען איז דא אויבען א חשבון. דעריבער בעטען מיר, אז מען זאל אפמעקען אלע שלעכטע, זינדיגע און נארישע ווערטער פון ספר החיים.

מען האט געזאגט כל נדרי, געדא-חענט מעריב.

צו שחרית האט מען זיך געשטעלט דאווענען צעהן... פון פריהמארגען אן האט זיך עפעס א סוד אריינגעקליבען אין בית-המדרש און איבער אלעמען געשוועבט... מען האט זיך עפעס גע-שושקעט... איינער האט דעם אנדערען געקוקט אין די אויגען אריין...

און דער רבי, ווי אלע יאהר, איז אויף זיין פלאץ געשטאנען פון כל נדרי אן, אינגאנצען אויסגעטוהען פון גשמיות. דאס ווייסע פנים, צוזאמען מיטן חייסען קיטל און טלית און די ווייסע זיידענע קאפאטע און חייסע זאקען, האבען איין גרויסע הייסקייט פארנ'שטעלט - א הוילע נשמה א מלאך-אלקים...

דער שחרית איז אריבער מיט א צי-טער אין הארצען... יעדע מינוט האט מען עפעס ערווארט... נאך קריאת התורה האבען זיך אויפ'ן הויף קופקע-לעך חסידים פערזאמעלט...

— מען ערווארט ווי דא יעדע מינוט.
- פארוואס שווייגט מען, ס'איז דאך סכנות נפשות!
— אז ער הייסט גארנישט טון!
— השם ירחם!

מען האט זיך געשטעלט דאחנען מוסף. דער שליח צבור האט אנגעהויבען:

— הנני העני ממעש... און אין אין קאפ האט ביי אלעמען געמאטערט דער געדאנק; זיי חעלען באלד קומען!

ביי ונתנה תיקף איז אין בית-מדרש א יללה געחארען.

- מי יחיה ומי ימות.

ביי דער עבודה האט מען שוין גע-חארפן בליקען אהין און אהער, אמאהל צו דער טהיר און אמאהל צום רבין.

און וואס אמאהל חאט זיך דער פחד מעהר פערשטארקט און אזוי האט מען אפגעדאווענט מוסף און געזונגען „היום תאמצנו".

• • •

תפילת מנחה האט מען שוין נישט געדא-ווענט ווי געוועהנליך. נאר געווײנט, מען האט געקוקט דורך די פענסטער ארויס און טרערען זענען געפלאסען.

— לא כחטאינו תעשה לנו... מגננו כי יחלנו לך... פלוצים א טרחאנע.

דאס בית-המדרש איז פיעל געווארען מיט קאזאקען.

אלע האבען זיך א רוק געטוהן צום רבי'ן. א פעסטונג איז באלד ארום דעם רבי'ן אויפגעחאקסען, אבער די קאזאקען האבען ארויסגעכאפט די שווערדען.

דער רבי האט געהייסען מען זאל זיין רוהיג, מען זאל זיי צולאזען.

די קאזאקען האבען דעם רבי'ן אנגע-נומען ביי די הענט און ארויסגעפיהרט אין דרויסען.

— פאחיפסיט יעווא!

עס איז געווארען א יללה חאס האט דאס גאנצע שטעטיל געמאכט ציטערען, אבער די קאזאקען האבען געפאכטעט מיט די שווערדען..

דער רבי האט ווידער אמאהל קוים ארויסגערעדט:

— עס איז אלץ מן השמים. זייט רו-היג. שטעלט זיך דאווענען נעילה!

די קאזאקען האבען טלופעס געשלעפט און גענומען בויען א תליה.

דער רבי האט ווידער געפוילען צו דאחענען נעילה.

א טייל האבען זיך געשטעלט דאווע-נען. אבער אזא נעילה מיט אזעלכע יללות האט נאך דאס בית המדרש פון רבי'ן נישט געהערט. ביי יעדען קלאפ פון א האמער אין דער תליה האט דאס בית המדרש אויפגעציטערט. הונדערטער האבען געשריגען, צענדליגער האבען גע'חלש'ט — עס איז געחען פחד-פחדים.

די זון האט אין אן עק הימעל גע-גאסען אין די לעצטע שטראלען זענען איינציגווייז, איינציגווייז פון בית המדרש אוועק... געגוססט האבען אויך די נשמה-ליכט... א גסיסה שטימונג... די לעצטע מינוטען...

און פון בית-המדרש ארויס שרייט א שטימע חילד וואס רייסט ממש חעל-טען...

—אוי, פתח לנו שער בעת נעילת שער...

נאר פלוצים האבען זיך אלע אויערען אנגעשטרענגט צו הערען עפעס א ליד, חאס איז געחארען אלע מאהל דרייטלי-כער. עס איז א סאלדאטען-מארש צוזא-מען מיט א פייפען און זינגען:

— די היימאט, די היימאט!

די עסטרייכער זענען אריין אין שטאדט.

די קאזאקען זענען, ווי פון טייחלא-נים געיאגט, אנטלאפען פון רבינס הויף.. א נס איז געשעהן...

• • •

נאך הבדלה האט דער רבי צונויפ-גערופען אלע חסידים און צו זיי געזאגט:

— מען האט מיר געוויזען מן השמים אז איך בין א חייב מיתה, און ווייסט איהר פארוואס? ווייל איך האב נישט געפאלגט דעם פסוק „עת לעשות לה' הפרו תורתך" („עס איז אמאל א צייט צו דינען גאט דורך נישט אבהיטען די תורה).

איך האב נישט קיין רעכט צו זיצען און לערנען אין דערצייט ווען יודען ליידען, מען טרייבט יודען פון זייערע ערטער, יודען זענען אהן פרנסה, גאנצע קהילות ווערען חרוב און איך זיץ און לערען. דאס איז נישט ריכטיג בעסער צו העלפען איין יודען, ווי צו לערנען א גאנצע טאג. מען האט מיר געוויזען, אז איך בין א חייב-מיתה...

צומארגענס האט דער רבי אפגעזא-חענט בהשכמה, גענומען אליין פאקען זיינע זאכען און געזאגט, אז ער פארט אוועק קיין לאדוש, דארט ווערט ער וואוינען. אין לאדז א גרויסע שטאדט זענען דא פיעל ליידענדע יודען, חאס מען דארף העלפען, חעט ער זיי העלפען. ער ווערט איצט הייניגער לערנען און מעהר העלפען יודישע ליידענדע.

און אזוי האט ער טאקי געטוהן. ער האט די גאנצע צייט פון דער מלחמה געלעבט אין לאדז און כסדר געהאלפען ליידענדע יודען...

יונגער בעטלער פערפיהרט א יודיש מיידעל.

געברענגט א גרוס מיט א „בריוועלע" פון טאטען.

רוכטשע שווארצמאן האט געדיענט אין ראדאם אויף א שטעל, אבער מיט צוויי חאכען צוריק איז זי אוועק און מען חייסט נישט וואו. עס איז געקומען צו איהר אנ'אומבעקאנטער יונגערמאן מיט א גרוס פון איהר טאטען אין אפעלע, פילעווער קאנט. דער אומבא-קאנטער האט איהר אויך פארגעשטעלט א בריעף, וואו דער טאטע שרייבט איהר, אז זי זאל אוועק פון דער שטעל און נעהן מיטן דאזיגען יונגערמאן. דאס מיידעל איז נישט קיין איבעריג קלוגע און האט זיך נעלאזט איבערערעדען.

היינטיגע וואך איז געקומען אהער איהר זיידע אברהם חיים שווארצמאן פון אפעלע און חי איבערראשט איז ער געווארען, ווען ער איז אוועק צו זיין איינינקעל זיך זעהן מיט איהר און ער האט זי אינגאנצען נישט דערוויסט.

דער אלטער יוד איז געקומען צולוי-פען א פערזאנטער אין רעדאקציע אין דערצעהלט אזא מעשה.

קיין אפעלע איז מיט א פאר חאכען צוריק געקומען אנ'אָרימאן, א יונגער בעטלער, און נישט האבענדיג וואו צו נעכטיגען, האט איהם אריינגענומען אויס רחמנות דער זוהן זיינער לייבעל שווארצ-מאן. דער פרעמדער, הערענדיג אין שטוב ווי מ'רעדט פון א מיידעל רוכ-טשע אין ראדאם, האט געבעטען מ'זאל איהם געבען דעם אדרעס און היות ער נעהט יעצט קיין ראדאם, ווערט ער איהר אבגעבען א גרוס פון טאטען. -דער נא-איווער יוד איז געווען צופרידען פון דער פראפאזיציע. אליין איז ער נישט אין שטאנד צו פאהרען זיך זעהן מיט זיין טאכטער — ווערט ער איהר כאטש איבערשיקען א גרוס דורך א געלעגענ-הייט. ער האט דעם פרעמדען יונגער-מאן געדאנקט און איהם אויפגעגעבען געגוי די גאס מיט'ן נומער רינגעק 13 און דעם נאמען ניימאן, וואו זיין מיי-דעל דיענט.

דער חברה-מאן האט נישט מעהר געברויכט. ער איז אוועק אויס'ן אנגע-וויזענעם אדרעס, זיך דערפרעגט מיט רוכטשע, ווי ער וואלט זיך מיט איהר שוין געווען געקענט מי יודע חי לאנג און געברענגט א גרוס פון טאטען מיט א מכלומר'שטען בריעף, אז דער טאטע הייסט איהר פערלאזען די שטעל, חייל צו וואס מישטיינסגעזאגט קען זיך א דינסט-מיידעל דערשלאגען, און בעסער געהן מיט דעם יונגערמאן, וואס ווערט איהר דעם בריעף איבערגעבען. רוכטשע האט נישט געפרעגט קיין שאלות, גענוי-מען האק און פאק און זיך אוועקגעלאזט מיט'ן פרעמדען מענש.

דער אלטער זיידע שטעהט און בעט מיט טרעהרען אין די אויגען, אז מענ-שען, חאס וועלען די דאזיגע פאר בע-גענענען, זאלען מעלדען אין דער פא-ליציי, אז דער יונגער בעטלער האט פערפיהרט זיין איניקעל. רוכטשע איז נידריקע, א דיקע, א בראנעטקע. לויט ווי דער זיידע איז משער שלעפט דער פערפיהרער ארום זיין אייניקעל אין מלינות און איבער פערדעכטיגע ערטער פון וואנדערענדע מדינה - געהער.

א גמר חתימה טובה
חינשט אלע ג. קונדען
און פריינד

די פירמע
Fabryka świec i Pasty
„METROPOL"
sp. z o. o.
Radom Moniuszki 21 tel. 18-78

צום 4-טען מאהל פשיטיק

ערב דעם פראצעס אין לובלין.

דאס לובלינער אפעלאציע-געריכט וועט דעם 13 ד. מ. בעטראכטען אויפסניי דעם פראצעס וועגען די אנטי-יודישע געשעהענישען אין פשיטיק. דער פראצעס איז שוין דורכגעגאנגען אלע אינסטאנצען און איז אין דער קאסאציע. פאר'ן העכסטען געריכט, געווארען טיילווייז בעריקזיכטיגט. דערפאר וועט דער פראצעס. איצט צום פערטען מאהל, בעטראכט ווערען דורכ'ן לובלינער אפעלאציע-געריכט.

דאס געריכט וועט זיך פערנעהמען מיט צוגאב-מאטעריאלען און מיט צוויי נייע עדות, וואס עס רופען ארויס די פערטיידיגער פון די יודישע אנגעקלאגטע. די עדות דארפען אויפווייזען, אז די וואס זענען אנוועזענד געווען בעת די געשעהענישען האבען לחלוטין נישט דערקענט די אנגעקלאגטע.

דער פראצעס וועט אלזא פארקומען א טאג פאר ערב יום-כפור. מעגליך, אז דער פראצעס זאל דויערן נאר איין טאג.

„ליב-געזאנגען" אויפן קושישטאפארסקי פראצעס אין לוב. אפעלאציע-געריכט.

עטליכע כאראקטעריסטישע שטריכן וועגן הויפט-העלד פון דער אפערע

קושישטאפארסקי איז אין די רעדעס פון פראקוראר און פון די ציוויל-מעהנער פארגעשטעלט געווארען אלס „געניאלער בוכ-האלטער", וועמענס מאכינאציעס עס האבען נישט געקענט ענטדעקען נישט נאר די רעווידענטען פון דער איזבא-סקארבאווא, נאר אפילו פון דער העכסטער קאנטראל-קאמער. ער איז עס געווען די צענטראלע פון פערברעכענס", — ווי דער פראקוראר האט איהם בעצייכענט, דער פילאר פון מיסברויכען און ער האט עס א גאנצע רייהע פון בעאמטע אריינגעצויגען אין דאזיגען זומפ.

שוין די פערגאנגענהייט קושישטאפארסקיס לאזט פיעל נאכטראכטען. ער איז אין רוסלאנד געווען א בעאמטער אין אנ'אינסטיטוציע און זיך דאך דערשלאגען צו א גרויס פערמעגען. די עשירות פון דאזיגען „מייסטער פון דער גניבה-קונסט" — ווי איין אדוואקאט האט זיך אויסגעדריקט, זיינע בעציהונגען אין די מיניסטעריומס, די אוואנסען, אויסצייכנונגען און ליב געזאנגען מצד דער העכערע מאכט, האבען ארום איהם געשאפען אזא שטימונג, אז עס האט גאר נישט געקענט געבוירען ווערען דער מינדעסטער חשד וועגען נישט ריינע מאניפולאציעס.

די קאסירערס, בעאמטע און בוכהאלטערען, מערסטענטייל פאמיליע-מענשען, ציטערענדיג וועגען זייערע פאסטענס, האבען בלינד געטהוען אלץ, וואס קושישטאפארסקי האט זיי געהייסען, זעהענדיג אין איהם די העכסטע אויטאריטעט.

קושישטאפארסקי איז אויך געווען פרעזעס פון ב. ב. די לעגיטימאציע האט איהם איינגעהענדיג אויסגעשטעלט פולק. סלאוועק. איז ער געווען זעהר אקטיו אין פאליטישען לעבען און אויף פערזאמלונגען פון די נאטשעלניקעס האט מען זיין ארבייט געשטעלט אלס מוסטער. דאס מיניסטעריום איז געווען בעציבערט פון זיין פערזאן און דער „גאון" האט געג'נב'עט ביז די סומע פון זיינע מיסברויכען איז איבערגעשטיגען א פערטעל מיליאן זל.

ווען עס איז אמאהל אין איזשנאנד-סקארבאווע געקימען א בעאמטער פון דער העכסטער קאנטראל-קאמער און דורכגעקוקט די ביכער און די קאסע האט פראקטיש פעסטגעשטעלט, אז אלץ איז אין בעסטען ארדנונג. ער האט אבער פערגעסען אין ביורא די טעקע און ווען ער איז צוריקגעקומען האט ער צופעליג דערהערט ווי איינער פון די אנגעקלאגטע האט גערעדט מיט עמיצען דורכ'ן טעלעפאן, וועגען מיסברויכען. דער קאנטראלער האט איבערגענומען דאס הער-טרייבל און זיך איבערציינגט, אז דער בעאמטער שמועסט מיט קושישטאפארסקין. דאס האט ביי איהם ארויסגערופען א חשד, וואס האט שפעטער דערפיהרט צום ענטדעקען די גאנצע אפערע.

דעם אורטייל האבן מיר שוין איבערגעגעבען פאריגע וואך.

„וויעטשור = ווארשאווסקי" מעלדעט פון ראדאם.

דער „וויעטשור - ווארשאווסקי" מעלדעט פון ראדאם:

אין אפאטשנע איז פארגעקומען דער יעהרליכער גרויסער אדפוסט. צום ערשטען מאהל זייט א סך יארען איז אויפ'ן מארק נישט געווען קיין יודישע סוחרים. קיין איין יודישע הענדלער האט נישט אויפגעשטעלט זיין סטראגאן, ווייל שוין א פאר וואכען פאר'ן טארג זענען איז שטעטעל פארשפרייט געווארען קלאנגען, אז די פויערים וועלען נישט קויפען ביי יודען.

אין אווענט זענען פארגעקומען אנטי-יודישע עקסצעסען. מען האט צעשלאגען אריה פיכטענבוים'ן וועלכער איז פארוואונדעט געווארען אין קאפ. יוסף וויטעמבערג - אויך צושלאגען אין קאפ. הענעך אלפוס, רבקה כמעלניצקא און וואלף חירשענבערג, ווסמען מען האט אויסגעהאקט אן אויג. א חוץ דעם האבען אנפאלער אראבגעצויגען די הויזען ביי לייב וואלד און איהם שטארק צעשלאגען. דריי אנפאלער זענען פערהאלטען געווארען.

אין נאווא-מיאססא און זשארנאוו האבען די ארבייטער וואס געהערן צו די פ. פ. ס. ארויסגעשטעלט פיקעטען, וועלכע היטען די יודישע סטראגאנעס און געשעפטען, נישט צולאזענדיג אז זיי זאלען פיקעטירט ווערען דורך די נאראדאווצעס.

די יודישע דארפס-גייער, וועלכע פלעגען וואנדערען איבער די דערפער אין דער גאנצער אומגעגענד, ווערען נישט אריינגעלאזען אין די דערפער.

„א טאג פון משפט אויף יודען

יודען וועלען אויסשטארבען ווי פליגען".

אין היגען „ראבאטניק" פון זונטאג לייענען מיר:

„די ראדאמער ענדעקעס האבען זיך אבגעבריהט די הענד ביי דער באיקאט אקציע. די פוילישע הענדלער און געווערבניקעס, וועלכע האבען זיי געגעבען געלד אויף דער דאזיגער אימפרעזע, האבען אנגעהויבען מורמלען און רעדען צווישען זיך, אז די ענדעקעס האבען זיי אבגעשניטען. אלזא אונזערע קאמפערישע אנטיסעמיטען מיטן סאלטיקען אין דער שפיץ, כדי צו ראטעווען זייערע קאבזים, האבען גערופען אויפן 3-טן ה. ח. אין איוענד א רוישיגע פערזאמלונג פון דער „חירטשאפטליכער אבטיילונג".

דער קליינער זאהל פון דער „סטראניצטווא נאראדאווע" אויף זשעראמסקי 46, הגם ער איז נישט געווען פיל איבער די ברעגעס, ווי מ'האט ערווארט נאך די שפיצ'דיגע ארויסגעשיקטע איינלאדונגען צו אלע קריסטען אין ראדאם, איז פונדעסטוועגען נאך א דערשלאגענע שטימונג אין אנפאנג פערזאמלונג, שפעטער בעהערשט געווארען פון אזא התלהבות, אז ס'האט זיך געדאכטען, אז דער יודישער „סאנדני דזיען" וועט ווירקליך ווערען א „סאנדני דזיען".

די רעדנער האבען איינער נאכן צווייטען זיך איבערגעשטיגען מיט אויסזוכען פיין און יסורים פאר יודען, מיט מעטאדעס און מיטלען צו ענטיודישען פוילען.

און ווען ס'וואלט כאטש אין איין פראצענט ערפילט געווארען דאס, וואס ס'איז געווארען בעשלאסען אויף דער פערזאמלונג, וואלט מען געקענט ערווארטען, אז אין פערלויף פון צוויי וואכען, וועלען יודען פערניכטעט ווערן ווי פליגען פון דער אנגעזאגטער פאר זיי מלחמה.

דער ה' קאמאסא, אייגענטימער פון א שניט-געשעפט, דער וואס איז געקומען פון פויזען קיין ראדאם צו ערווערבען זיך א מאיאנטעק, האט איבערגענומען די אנפירונג איבער דער באיקאט-אקציע און אין די שטארקסטע ווערטער האט ער בעשוואוירען די ענדעקעס זיי זאלן זיך נישט וואקלען. „האלט אויס — זאגט ער — און גאט וועט אייערע ליידען הונדערטפאכיג בעלוינען!"

דא האט ה' קאמאסא נישט דערצעהלט, וויפיעל ער גיעט פון זיינע פערדינסטען די, וועלכע וועלען עפעס צוטוהן צו נויפצוטרייבען די קליענטען אין זיין געוועלב.

ס'איז דעריבער נישט קיין ווינדער, אז די ערווארבענע קעמפער האבען אין די ווינקלען געברומט:

„א כאלערע אין דער זייט! ער וואלט געוואלט ווערען א פאבריקאנט אין א קירצע צייט!"

מ'דארף דאך נישט ערווארטען, אז חירער אזוי שלעכט וועט נישט זיין.

ווי ס'איז פון דעם צו זעהן, איז די ה"ה ענדעקעס נישט געגאנגען אין דעם, אז זיי זאלען פערקויפען ביליגער ווי יודען, נאר זיי האבען זיך אבגעשטעלט אויף דעם אויף וואס פאר אנ'אופן ארויסצורייסען די הויט פון פאלאקען, כדי וואס מעהר צו פערדינען ביי דעם. דערביי איז בעשלאסען געווארען אנצווענדען דעם שארפסטען טעראר".

און דער „ראבאטניק" פרעגט:

„און צי איז דאס קריסטליך? כריסטוס האט בפירוש געזאגט: זאמעלט נישט קיין אוצרות אויף דער ערד, ווייל די אייביגקייט קומט נישט פון דער וועלט"

„דערווייל געהט נישט די דאזיגע ה"ה וועגען אייביגקייט. זיי ווילען דא אויף דער ערד זאמלען אוצרות, גוט לעבען און רייך ווערען, און מיט אייביגקייט שפייזען זיי די ארימעלייט. אויף דער לעהרע פון כריסטוסען, אויף דער רעליגיע פערדופען זיי זיך אויף יעדען טריט, אבער אליין הערען זיי דאס נישט און נישט זיי פיהרען דאס אויס.

די גאנצע ענדעקישע קאמעדיע זעהט אויס זעהר צביעות'דיג.

זיי מאדליען זיך אונטער דער פיגור, נאר דעם טייוועל האבען זיי אונטער דער הויט".

צעכעס דארפען זיין בלויז קריסטליכע

אזוי האלטען די קיילצער קריסטליכע האנדווערקער

אין צוזאמענהאנג מיט דער דיסקוסיע, וועלכע פיהרט זיך ארום די ענדערונגען אין אינדוסטריע געזעץ, נעמען א ווארט פערשידענע האנדווערקער-ארגאניזאציעס.

געוויסע קרייזען פון די קריסטליכע האנדווערקער ווילען אויסנוצען די געלעגענהייט אויף צו פיהרען אן אקציע געגען די אינטערעסען פון די יודישע האנדווערקער. אזוי האט צ. ב. די פערוואלטונג פון קריסטליכע האנדווערקער אין קעלץ בעשלאסען אויף א זיצונג מיט די סטארשעס און פאד-סטארשעס פון די קריסטליכע צעכען, ארויסצוטרעטען צו דער מאכט מיט א פאדערונג אפצונעמען ביי די יודישע צעכען דאס רעכט אויפ'ן נאמען „צעך". ווי אויך ערטיילען די עגזאמינירקאמיסיעס ביי די צעכען (ד. ה. אלזא קריסטליכע בלויז) דאס אויסשליסליכע רעכט צו קוואליפיצירען די פראפעסיאנעלע צוברייטונג פון האנדווערקער. יודען, וועלכע ווילען באקומען דאס רעכט צו פיהרען א זעלבסטשטענדיגן ווארשטאט זאלען מוזען באלייגען אן עגזאמען פאר דער עגזאמינער-קאמיסיע ביים צעך, צו וועלכער עס קאן צוגעלאזען ווערן א פארשטעהער פון יודישן האנדווערק אלס אבסערוואטאר

אויסגעפיהרט אנ׳עקסמיסיע אין סאמע ערב=ראש=השנה.

אויף טראגוטסא 52, אויפ׳ן הויף פון דער עזרה, האט דער הויזווירט עקסמיסירט א יודישע פאמיליע, וואס בעשטעהט פון א פרוי מיט 7 קינדער. דער אייגענטימער פון דערמאנטען הויז הייסט שלמה ויידענוועבער. ער וואהנט אויף ושיטניע 5 (אויך אין זיין אייגען הויז) און זיינע הייזער, וועלכע צעהלען זיך אין א היפשע צאהל, זענען צעהארפען איבער אלע עקען שטאדט. ווען מ׳זאל צונויפרעכנען אלע זיינע לאקאטארען בעקומט זיך א ציפער פון א פאר הונדערט מענשען, וואס האלטען געקענט בילדען מיט זיך א גאנץ שטעטעל. דער ה׳ ויידענוועבער פיהרט א גענויען חשבון און געדענקט פון יעדען איינעם. דער זעלבער פיעל-הייזערדיגער בעל-הבית, אונטערציהענדיג א סך הכל פון אלטען יאהר, האט אפנים איינגעזעהן, אז דער בילאנס איז נאך נישט דערגאנצט און, אז ס׳איז טאקי געבליבען אין לעצטען טאג נאך עפעס „מתקן" צו זיין.

אין די לעצטע פאזיציע פון יאהרעס סך הכל איז געווען די עקסמיסיע פון דער דערמאנטער פאמיליע. אין סאמע ערב ראש השנה איז געקומען די פרוי פון ה׳ ויידענוועבער מיט׳ן קאמארניק און זי האט אליין ארויסגעטראגען די זאכען אויפ׳ן הויף ארויס. ווען מענשען האבען דערנאך צוריק אריינגעטראגען די זאכען און אריינגעזעצט די פרוי מיט די קינדער, איז פרוי ויידענוועבער ווידער געקומען, דאס מאהל שוין מיט א פאליציאנט, און זי האט ווידער בעזייטיגט די זאכען און ארויסגעווארפען די מענשען פון שטוב. כדי דער צווייטער אקט זאל זיין זיכער, האט זי אויפן ארט פערדינגען די וואהנונג צוויי קריסטען, וועלכע האבען זיך טאקע באלד אריינגעצויגען. די ארויסגעווארפענע פרוי מיט איהרע קינדער וואלגערען זיך אויפ׳ן הויף, אונטער׳ן גאלען הימעל.

אבער וואס איז זיך צו וואונדערען אויף ר׳ שלמה׳לע, ווען א טייל ראדאמער בעלי-בתים זענען אוין נישט בעסער פאר איהם. ר׳ שלמה׳לע געהט טאקע אנגעטוהן א ווייסע קאפאטע שבת און יום טוב און דאווענט אויף דער מזרח-וואנד אין בית-מדרש. אבער ער האט פארט נישט קיין פרעטענזיעס אויף א „שעגעס יוד". ער האט פונדעסטוועגען געציטערט פאר׳ן יום-הדין אדער ס׳האט איהם נישט „געפאסט" אליין צו קומען אין אזא טאג אויספיהרען די עקסמיסיע, נאר געשיקט די פרוי זיינע, הגם מיט אזעלכע ענינים איז ער זיך דאס רוב אליין מתעסק. דאס אלץ דעקט נאך נישט וואס אנ׳ אמת די מעשה-עקסמיסיע, אבער פיעל מעהר פערדינען געטאדעלט צו ווערען די יונגע יודישע בעלי-בתים, וואס ווילען שפילען די ראל פון שמן-זית, פון „שענע יודען" וואס זענען מזכה יודען מיט שוהלען און בתי מדרשים און גראד פערקעהרט ווי ביי שלמה׳לע ויידענוועבער: זיי זענען נאר די שליחים פון די ווייבער, וועלכע זיצען אין דער שטוב איינגעהילט אין זייער צניעות און בעפעהלען זייערע מענער צו ווארפען מענשען ווי פערפוילטע עפעל. אט די בעלי-בתים, די „שענע יודען" ווענען א „מוסטער" און גיבען א פתחון פה פאר אזעלכע ר׳ שלמה׳לעך. זיי זענען א חוטא און מחטיא את הרבים.

פשיטיקער יוד בעפרייט פון א שווערע בעשולדיגונג.

נעכטען דאנערשטאג האט דער היגער קרייז - געריכט בעהאנדעלט דעם פראצעס פון פושיטיקער מיהל - אייגענטימער עובדיה לענגא.

לענגא איז בעשולדיגט געווארען אין דעם, אז אין 6 מאי ד. י. האט ער איבערגעקויפט דעם סעקוועסטראטאר פון ראדאמער אוזשאנד סקארבאווי - פאיועל יאקובאוויטש, וועלכער איז געקומען צו איהם מאכען אין מיהל א ליציטאציע, דעקלאנענדיג איהם אלס „כאבאר" 25 זל.

דער בעשולדיגטער איז זיך נישט מודה אז ער האט געוואלט איבערקויפען דעם סעקוועסטראטאר, נאר, אז ער האט בלויז די 25 גילדען בעגעבען א קאנטא אויף דעם חוב וואס איז געקומען צו בעצאהלען. דער סעקוועסטראטאר יאקובאוויטש, האט קאטעגאריש, אלס עדות אין דעם פראצעס, ערקלערט פאר דעם געריכט, אז דער בעשולדיקטער לענגא האט איהם געוואלט איבערקויפען.

מיט א שטארקע בעשולדיגונג׳ס-רעדע איז ארויסגעטרעטען דער פראקוראר דענקאווסקי, וועלכער האט געפאדערט פאר דעם בעשולדיגטען פשיטיקער איד אמוועניגסטען 2 יאהר אומבעדינגטע תפיסה.

אלס פערטיידיגער פון לענגא איז ארויסגעטרעטען אדוו. לינדענמאן, וועלכער האט זיך בעמיהט אויפצווייזען, אז עס קען אין דעם פראצעס קיין רייד פון איבערקויפען נישט זיין און האט געבעטען דעם בעשולדיקטען צו בעפרייען.

דאס געריכט אנערקענענדיג די אומשולד פון עובדיה לענגא האט איהם פון זיער שווערער בעשולדיגונג גענצליך בעפרייט.

פראקוראר דענקאווסקי האט פון ארט בעלייגט אנ׳ אפעלאציע.

די פיעל פערזאמעלטע אידען אייפ׳ן זאל האבען גראטולירט דעם פשיטיקער איד צוליב זיין בעפרייאונג. אר

וואס האט די גמינע בעשלאסען נעכטען אויף דער זיצונג.

אויף א זיצונג נעכטען ביינאכט האט די גמינע בעשלאסען צו מאכען א צוגאב-בודזשעט אויף צו דעקען א בעוויסען טייל חובות פון שפיטאל-דעפארטמענט. די בעשטייערונג ווערט בעשטעהן פון 75 ביז 5 זל. אויף יעדען עסאט-צאהלער אינדיוויזועל. דערביי איז געווארען גענומען אין בעטראכט, אז לנבי די, וועלכע בענוצען זיך מיט דער שמונעל-שחיטה, זאל אנגעווענדעט ווערען א ספעציעלער מאקסימאל דערפאר, וואס די זעלבע שעדיגען פינאנסיעל די גמינע, פערשאפענדיג איהר צאהלונג׳ס-שוועריקייטען.

אויף דער זעלבער זיצונג האט די סינדאציע-קאמיסיע פון מושב-זקנים און ב״י אנגענומען א בעשלוס ארויסצוטרעטען מיט א קאטעגארישע פאדערונג צו דער פערוואלטונג פון די דערמאנטע אנשטאלטען, אונבעדינגט אריבערצוטראגען די זקנים פון די הילצערנער געביידע אין געמויערטען בנין פון ב״י, איינגעארדנענדיג זיי אויפ׳ן פארטער.

אויפנאמע לכבוד די צוריקקעהרענדע פון די מאנעווערס.

מאנטאג איז אונטער דער פארזיץ פון ה׳ סטאראסטא מיעשקאווסקי פארגעקימען א זיצונג אין גאבינעט פון שטאדט-פרעזידענט פון א ענגערען קאמיטעט פאר אויפנעמען דאס צוריקקעהרענדע 72 פיעכאטע פולק פון די מאנעווערס.

דער צוריקקעהר קומט פאר דעם 14 אדער דעם 15 ווזשעשען ארום 3 אז. ביי טאג.

דער פרעזידענט האט מיטגעטיילט, אז דער קינא „אפאללא" האט פאר אומזיסט און די קינאס „אדריא" און „טשארי" פאר אומקעהרען די קאסטען — האבען איינגעשטימט ארויסצוגעבען די זעלבער בילעטען אויף די קינא-פארשטעלונגען. אויף דעם אופן זענען פארזיכערט 2000 סלעבער אין די קינאס.

דער מאגיסטראט שטעלט-אויף א טריאומף-טויער. דער פרעזידענט און איינע פון די מיידעלעך פון פאווישעכנע שולען וועלען האלטען בעגריסונג׳ס-רעדעס.

דריי שילער פון מוזיק=אנשטאלט פון פראפ. גיסטער אנגענומען אויפ׳ן קאנסערוואטאריום.

דריי שילער פון דער העכערע מוזיק אנשטאלט אונטער דער לייטונג פון פראפ. גיסער זענען היי-יאהר אנגענומען געווארען אין ווארשאווער רעגירונג׳ס - קאנסערוואטאריום. צוויי שילער מאריאן-רילקא און אברהם גוטמאן אויפן העכסטען קורס פידעל-קלאס פון פראפ. קאכאנסקי, און איינער אלעקסאנדער רילקא אין קלאס פון העכסטער הארמאניע

די מוזיק-שולע פון פראפ. גיסער איז די ערשטע און עלטסטע אין ראדאם. זי האט דורך דער צייט ארויסגעגעבען פיעל טאלאנטפולע שילער. בכלל האבען א סך ראדאמער יוגענטליכע, וואס בעזיצען מוזיקאלישע בילדונג, צו פערדאנקען דעם ה׳ גיסערס איבערגעגעבענע ארבייט און זיינע אמת׳ע פאך-קענטנישן.

ה׳ גיסער טראכט הײנט צו נאך מעהר אויסצוברייטערען זיינע מוזיק-קורסען וועלענדיג געבען די מעגליכקייט די יונגע שיכטען, וואס האבען חוש פאר מוזיק, זיי זאלען זיך קאנען לערנען און מוזיקאליש אויסבילדען.

די איינשרייבונגען אויף די למורים קומען שוין פאר און די סעהיגע שילער בעקומען הנחות.

אונזער

סוכות=נומער

דער היינטיגע נומער פון „ראדאמער-קעלצער - לעבען" אומהאלט 8 זייטען. דאס איז מחמת די כּנ׳יש שוועריקייטען צוליב די יום-כיב-פּסק.

דער געכּמטער נומער „ראדאמער-קעלצער-לעבען" ערשיינט

זונטאג ערב סוכות.

אנאנסען ווערען אנגענומען אגאנצע וואך. אויך שבת-צונאכט ביז 12 אזייגער.

Rena Den

Wajnaplowa

WZNOWIŁA LEKCJE

GRY na FORTEPIANIE

dla utalentowanych

ceny przystępne

ul. Kopernika 9 m. 4

godz. 11 — 13 i 4 — 7 po poł.

חזן משה ענגעלשטיין

וועלכע דאווענט די היינטיגע ימים-נוראים אין דער שטאט-ישער-שוהל.

דאס לעבען אין קעלץ.

די „מעשים טובים" פון די קעלצער נאראווצעס.

העצערישע פלוג = בלעטלעך ווערן פערשפרייט איבער די קעלצער גאסען — יודישע געשעפטען ווערן ווייטער פיקעטירט — נאראווצעס בעפאלען יודישע דורכגעהער.

די קעלצער נאראווצעס, ווערען פון טאג צו טאג וואס מעהר „ארבייטס-זאמער" און האמערדיגער. נאך דעם דורכפאל, וואס זיי האבען געהאט אויפן היגען באזאר-פלאץ, האבען זיי זיך גענומען צוריק צו זייער אלטער „ארבייט" צו העצען גענען דער יודישער בעפעלקערונג, פיקעטירען יודישע געשעפטען און בעפאלען יודישע דורכגעהער, וואס ווערט פון טאג צו טאג גאר שטארק. אויסצופיהרען די הייליגע ארבייט זענען ספעציעל ארגאניזירט געווארען: קיין קעלץ עטליכע נארא-טהוער פון פויזען און קאליש און פיהרען אן מיט די העץ-און פיקעטען-אקציע.

פערגאנגענעם פרייטאג צום ערשטען טאג פון שול יאהר זענען אין די נאכ-מיטאג שעה'ן פיקעטירט געווארען די שרייב - געשעפטען פון פ. גראסטאל, „פראגרעס" (אויף פיעראצקעגא גאס) שטיינמאן (שיענקעוויטשא גאס) און אנד. און כמעט נישט געלאזט אריינגיין קיין קריסטליכען קונה.

זונטאג אויף דער נאכט בעת'ן דאווענען האבען כוליגאנעס אריינגעווארפען א שטיין אין דער גרויסען-שול, וועלכער האט אויסגעהאקט א שויב און צום גליק קיינעם נישט געטראפען.

מאנטאג פריה אין ערשטען טאג ראש-השנה ווען הרב ראפאפארט איז געגאנגען אינטערווענירען אין מיליטערישען גארניזאהן אריין, כדי מען זאל ארויסלאזען די יודישע זעלנער אויף יום-טוב, איז ער בעווארפען געווארען מיט שטיינער און א שטיין האט געטראפען זיין בעגלייטער ה' פיחקא, וועלכע איז געווארען לייכט פערוואונדעט.

מאנטאג נאכמיטאג האבען זיך אנגעהויבען צו פערזאמלען פארן איינציגען יודישען בוכהאנדלונג-געשעפט, וואס איז געווען אפען ראש-השנה, א גרעסערע א גרעסע צאהל נארא-לייט, שול-יוגענד און סתם „וואוילע" מענשען, און נישט אריינגעלאזט קיין קונה, פונאנאדערגעטיילט העצערישע פלוג-בלעטלעך און דורך אגב פערשפעט יודישע שפאציערענדע דורכגעהער. ס'זענען אנגעקומען קריסטליכע ארבייטער, וועלכע האבען זיך ענטקעגענגעשטעלט די נארא-לייט, סאיז ענטשטאנען א געשלעג. דאן איז אנגעקומען פאליציי און דעם פערזאמעלטען עולם צעיאגט.

די נארא-לייט האבען זיך נאך נישט בערוהיגט געלאזט און אין א גרופע פון דרייסיג מאן מארשירט אויף שיענקעוויטשא גאס, צעשלאגען יודישע דורכגעהער און זענען אריין אין שטאדטישען פארק און אנגעהויבען צו שלאגען יודען ס'איז ענטשטאנען א בהלה א געלויף. די סטאשיצע אין שענקעוויטשא איז געווארען פול מיט מענשען, צו-הילף די בעפאלענע יודען זענען אנגעקומען פ. פ. ס'ישע ארבייטער, ס'איז ענטשטאנען א געגענזייטיג געשלעג בעת וואס דער היגער נאריסט דודא איז פערוואונדעט געווארען

אין צוזאמענהאנג מיט די צוזאמענשטויסען האט פאליציי ארעסטירט דעם פ. פ. ס.-סעקרעטאר שליווינסקי און דעם ארבייטער זיגמונט וויגער

אויך האבען די נאראווצעס שווער צעשלאגען דעם חלוץ גרושאווסקי פון קבוץ „בארכאוו"

מיטוואך נאכמיטאג זענען ווידער געקומען עטליכע נארא-לייט בעוואפענט מיט שטעקענס אויף שיענקעוויטשא און פיעראצקיעגא. פאליציי היט טאקע ס'זאל נישט קומען צו קיין צוזאמענשטויסען, דאגעגען טיילען ווייטער די נארא-לייט די העצערישע פלוג-בלעטלעך פראנק און פריי פאר די יודישע געשעפטען און ביי דער געלעגענהייט ווערט פערשטעלט דער וועג דעם קריסטליכען קונה

אין אלגעמיין איז די שטימונג אין קעלץ אנ'אנגעשטרענגטע. דער סם פון די נארא-לייט ווערט וואס מעהר פערשפרייט איבער קעלץ.

עס איז דעריבער נויטיג אנ'אינטערווענץ ביי די געהעריגע מאכט-ארגאנען.

פאליצייאישע כראניק.

דער היגער איינוואהנער ישראל מארגענשטערן (אלטעווארש. פשעדמ. 33) האט געמאלדען אין דער פאליציי, אז ביינאכט פון מיטוואך אויף דאנערשטאג האט מען איהם ארויסגע'גנב'עט סחורה פון זיין סקלאד אין דער ווערט פון 160 זל.

דער אייגענטימער פון אייזען-געשעפט ה' משה אייזענבערג (פלאץ פילסודסקי 17) האט געמאלדען אין דער פאליציי, אז ביינאכט פון דאנערשטאג אויף פרייטאג האבען זיך אריינבעקומען גנבים אין זיין געשעפט און ארויסגענומען פון דער אייזערנער-קאסע צוויי דאלאר, ביז 30 זל. געלד, ווי אויך אנ'אטשינעק אויף געלד פין א סומע 670 זל.

אונבעקאנטע גנבים האבען זיך אריינבעקומען אין פארטרעטען-זאקלאד „רענעסאנס" (אייגענטימער משה ליכטענשטיין פאשא 14) און ארויסגע'גנב'עט פון דער ביורקע א גרויסע צאהל פאסט-מארקעס אין דער ווערט פין 437 זל. ווי אויך 300 זל. געלד.

יצחק לאטאש האט געמאלדען אין דער פאליציי, אז דעם לעצטען זונטאג איז אין טויער פון סילניטשנע 14 איהם בעפאלען יוסף קאלענבערג, וועלכער האט איהם מיט א מעסער אריינגעשטאכען אין דער לינקער זייט, ווי אויך צעשניטען די פינגער פון דער לינקער האנד און דאן איהם צעקלאפט דעם שטערען מיט א שטיין.

לאטאש איז אבגעפיהרט געווארען אין שפיטאל אריין.

יודען שטעכן א יודישע פרוי אין ערשטען טאג ראש השנה.

די לאפושנער איינוואוינערין (קעלצער קרייז) עטקע וויקינסקי האט געמאלדען אין דער פאליציי, אז דעם לעצטען מאנטאג (ראש השנה) איז זי געווארען צעשטאכען מיט א מעסער און צעשלאגען מיט שטייגער דורך מאיר, אריש און יעקיל שטשיסלאווסקי פון דארף אזעסין (נעבען לאפושנע.)

די בעפאלענע יוענלכע איז געווארען שווער צעשלאגען האט געמוזט אנקומען צו מעדיצינישע הילף.

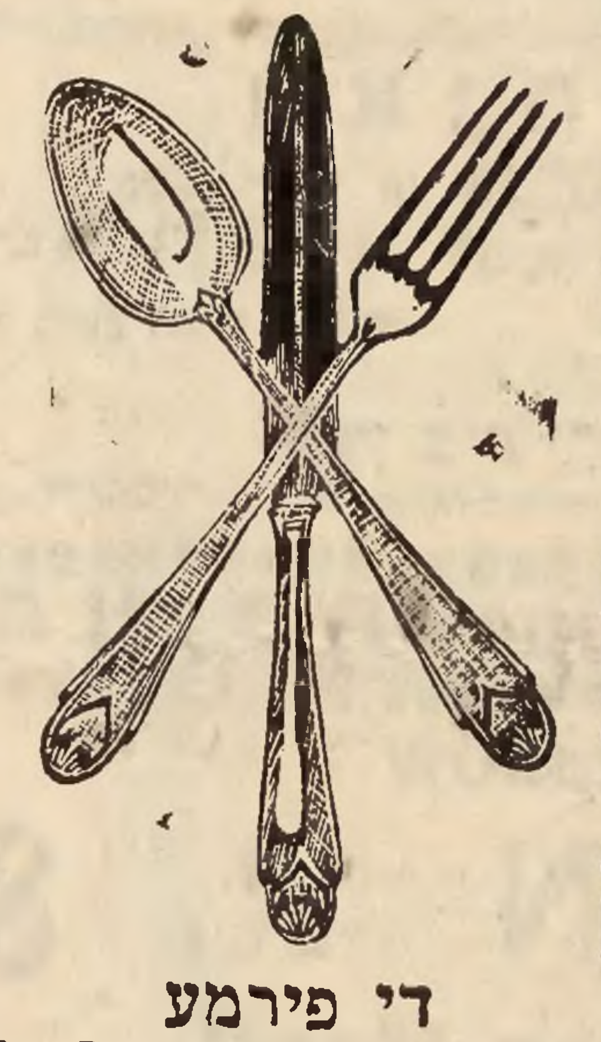

NIERDZEWNE

BIAŁY METAL

די פירמע
Szlama Kaner
KIELCE, DUŻA 9
מאכט בעקאנט דאס זי ארבייט אויס פלאטיר אויף ווייסען מעטאל גאראנטירט אויף 10 יאהר, וועלכעס פערטרעט די פירמעס: „פראנעט" און „נארבלין" מיט פאלגענדען סטעמפעל:

Sz. Kaner | B. M. | na 10 lat

גרויסע שריפה אין קעלץ.

זיבעציג יודישע פאמיליעס זענען געבליבען אהן א דאך — א גרויסע הילפס-אקציע איז נויטיג!

12 ביינאכט פון מאנטאג אויף דינסטאג (די צווייטע נאכט ראש השנה) איז אויף דער נייער-וועלט אויסגעבראכען א שרפה אין דער וואהנונג פין דארטיגען בעקער זיסקינד ראזענהאלץ.

דאס פייער האט מיט א געוואלדיגער שנעלקייט ארומגעכאפט די שכנות'דיגע הילצערנע הייזער. די איינוואהנער, וועלכע זענען שוין כמעט געשלאפען, איז קוים געלונגען זיך ארויסצוכאפען, איבערלאזענדיג זייער גאנץ פערמעגען. א גרויסע טייל זענען ארויס אין בלויזער העמדער מיט יאמערליכע געשרייען און ספאזמאטישע געוויינען, וועלכע האבען געזעהען ווי זייער לעצט ביסעל מאב און גוטס, ווערט פערניכטעט פון דעם שרעקליכען פייער און געהט אוועק מיט'ן רויך.

די גאנצע נייע-וועלט-געגענד האט איבערגעלעבט א נאכט פון בהלה און שרעק. אויס מורא, אז דאס פייער זאל זיך נישט איבערטראגען אויך אויף דער צווייטער זייט גאס, האט מען אנגעהויבען ארויסצוטראגען שטוב זאכען אויף דער גאס ארויס. די „זאיואדאחע" „פייער-לויפערס" האבען דערווייל אויסגענוצט די געלעגענהייט און צוגענומען פערשידענע ווערט-חפצים פון וועלכע א טייל האט פאליציי פערהאלטען.

אין דער רעטונג'ס-אקציע האבען אנטייל-גענומען די היגע פייער-לעשער, ווי אויך פון די שכנות'דיגע דערפער וועלכע האבען געארבייט ביז צומארגענס.

אין אלגעמיין איז פערברענט געווארען ביז א צעהן הייזער מיט זייער גאנץ פערמעגען. ביז זיבציג יודישע פאמיליעס זענען ארויס בעירום ובחוסר און זענען געבליבען אהן א דאך איבער'ן קאפ

אין משך פון דינסטאגדיגען טאג איז אריינגעטראגן געווארן פערשידענע עסענווארג פון פריוואטע פערזאנען, אבער די זיבציג יודישע פאמיליעס, וועלכע זענען אזוי שרעקליך אבגעברענט געווארען נויטיגען זיך שטארק נאך הילף און ס'ליגט א פליכט אויף דער יודישער קהלה, ווי אויך אויף דער גאנצער קעלצער יודישער בעפעלקערונג צו שאפען א הילפס-קאמיטעט, צו רעיעסטרירען אלע געליטענע און אדורכפיהרען א באלדיגע הילפס-אקציע, כדי צו לינדערען אין א געוויסער מאס די שרעקליכע נויט פון די גרויסע צאהל יודישע נשרפים.

מיר אפעלירען צום קעלצער הילפס-פעראיין אין טאראנטא ווי אויך צום קעלצער הילפס-קאמיטעט אין לאנדאן אין וועמענס שפיץ עס שטעהט הרב ר' יודעל שיינפעלד פון קעלץ, זיי זאלען זעהן איינצושיקען געהעריגע הילפס-סומען, פאר די גרויסע צאהל יודישע נשרפים, וועלכע זענען קוים ארויס נאקעט און בארוועס.

קעלצער פרוי העננט זיך אויף ערב ראש = השנה.

די פרוי פון מרדכי הירש זיסאפעל — רחל (אלטע ווארש. פשערמ. 15), וועלכע האט לעצטענס געליטען אויף נערווען-אטאקען האט זיך זונטאג פריה, ווען איהר מאן איז געגאנגען צום דאווענען און די קינדער זענען נאך געשלאפען — אויפגעהאנגען אויף א האנטוך אין קיך. ווען די קינדער זענען אויפגעקומען פון שלאף און אריינגעגאנגען אין קיך אריין האבען זיי שוין געטראפען העננען זייער אלטער מוטער א טויטע.

בעפרייט די 2 פעפעסאווצעס פון ארעסט

מיטוואך 6 אווענד זענען בעפרייט געווארען די צוויי פעפעסאווצעס, אונטער פאליציאישער אויפזיכט, וועלכע זענען ארעסטירט געווארען בעת'ן מאנטאגדיגען צוזאמענשטויס מיט די נאראווצעס.

אבטונג לעזער פון קעלץ

און אומגעגענד!

שריפטליך קען מען זיך ווענדען אין אונזער רעדאקציע-אבטיילונג אין קעלץ אויף פאלגענדען אדרעס:

Red. „Radomer-Kielcer-Leben"
Kielce, skrz. poczt. 98.

זאל ענדליך אויפהערען די גזילה אויף קהל'יש געלד!

עס איז שוין פיעל מאהל געווארענט געוואָרען, אַז מען זאָל זיין נזהר מיט שמוגעל־שחיטה און עס נישט בענוצן אין קיין שום יודיש הויז. די אַלע התראות ווירקען וועניג און מענשען שחט'ען כסדר אין געהיים ביי די נישט לעגאַלע שמוגעל־שוחטים, **אויסברענגענדיג דערמיט דער יודישע גמינע פיעל טויזענדער זלאָטעס איבער'ן יאָהר.** וואָרום יעדער איינער ווייסט, אַז דאס געלד, וואָס די שמוגעל־שוחטים נעמען, געהט אבסאָלוט נישט אריין אין גמינע־קאַסע, נאָר ווערט אראָבגעלאָזט אין זייערע פריוואָטע קעשענעס.

די גמינע האָט אַלעס געטוהן. אַפּעלירט, געבעטען און געוואָרענט די שטאָדט, אַז ס'זאָל א סוף געמאַכט ווערען צו אַזאַ מין הפקרות; עס העלפט ליידער נישט. פאר א פּאָר גראָשן ביליגער, צי דערפאַר וואָס דער שמוגעל־שוחט קומט צו זיי אהיים שחט'ען די עופות — זענען מענשן פעהיג אריבער־צוגעהן מיט א גרינג הארץ **די אַלע איסורים וואָס פערווערען און פערביטען מיט דער גאַנצער שטרענגקייט פון יודישען דין, צו בענוצען אַזאַ פליי**ש.

אַלזאַ דער איסור־ארגומענט ווערט פולשטענדיג געריגנגעשעצט; דער עקאָנאָמישער מאָמענט. **וואָס דאָדורך ווערען געשאָדענט די פינאַנסען פון דער גמינע,** יוערט אויך וועניג גענומען אין אכט. דעריבער צוליב דעם אלעם האט די גמינע בעשלאָסען צו מאַכען א צוגאַב־בודזשעט, מיט א ספּעציעלע סקלאַדקע פאַר די מענשען וואָס בענוצען שמוגעל־שחיטה. **די גמינע פעזיצט אַ גענויע און אויספיהרליכע רשימה פון די אַלע מענשען, וואָס שחט'ען עופות ביי די געהיימע אונלעגאַלע ווינקעל־שוחטים.** די גמינע האָט ידיעות פון קאָמפּעטענטע קוועלען וואָו, ווער און ביי וועמן. אויף דעם סמך וועט צוגויפגעשטעלט ווערן דער צוגאַב־בודזשעט און די וועלכע ברענגען אויס דער גמינע געלד, וועלען דורך דעם ספּעציעל אויף זיי ארויפגעלייגטען שטייער, מוזען דעקען דעם היזק.

די גמינע בעטראַכט די אַלע וואָס שחט'ען עופות ביי די שמוגעל־שוחטים, אלס אַזעלכע וואָס גזל'ען גמינע־געלד און דעריבער האָט זי אַלע מאָראַלישע און מאַטעריעלע רעכט ארויסצוטרעטען מיט דער גאַנצער האַרטקייט און אפילו מיט צוואַנגס־מיטלען זיך אָבצוּוואַכען דעם שאָדען פון פריהער און אונטערברעכען די דאָזיגע הפקרות און דעליקאַטען רויב־סיסטעם אויף להבא.

זאָלען די מענשען וויסען, אַז זיי וועלען געשטעלט ווערען פאַר א געשעהענעם פאַקט און זיי וועלען אומקעהרען דעם היזק דער גמינע.

מיר וואָרענען זיי נאך אמאהל וויסנען דעם, אַז ס'זאָלס פאָרט אויפהערן די גזלה איבער קהל'יש געלד.

די צייטווייליגע יודישע קהלה־פערוואַלטונג

אין ראדאָם

פאלקס־הויז שוויעזשא 1

שבת דעם 9|11 9 אזייגער אוועבד נאר 1 אויפטריט פון בעוואוסטען ארטיסט, זינגער און אונטערפרעטאַטאר

יוסף סטרוגאטש

דער רייכער און אריגינעלער אינהאלט בעשטעהט פון גזאַנג־נומערן, פאלקס־טימליכע לידער, ריטמישע רעציטאציעס, משלים, גראטעסקען, און הומאָרעסקען.

ביים קלאַוויר נ. שאַפּירא.

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół

— to —

kuchenki, żelazka

GRZEJNIKI DO RUREK

poduszki i inne.

Do nabycia na dogodnych warunkach

w Radomskim Towarzystwie Elektrycznem

Sp. Akc. w Radomiu
ul. Traugutta 53

אלע מיינע חברים פריינד און בעקאנטע
ווי אויך מיין גאנצע פאמיליע ווינש איך

א גמר חתימה תובה

יחזקאל צוקער.

קעלץ

אונזערע ג. מחותנים

ר' חיים ראָזענפעלד פרוי און קינדער (אָסטראָוויעץ)

ווינשען מיר

א גמר חתימה טובה

און א גליקליך יאָהר

יעקב מאיר צוקער, פרוי און קינדער

קעלץ

Lek. Dent.

Janina FRAJDAS

SENENSIEB

Radom, Zeromskiego 36

powróciła i wznowiła przyjęcia.

עגזיסטירט 110 יאהר

FABRYKA SUKNA

Karol Jankowski i Syn

BIELSKO

אייגענער פאבריקס־לאַגער אין ראדאָם

Zeromskiego 33 tel. 23-05

א ריזיגער אויסוואַל פון די מאָדערנסטע

דאַמען און הערען־סחורות

העכסטע קוואליטעט צו שטרענגע פאבר. פרייזן

עגזיסטירט 110 יאהר

די עגזיסטירענדע שוין פון 1918

בילדונג'ס־מוזיק אנשטאלט

אונטער דער לייטונג פון פראפ. פ. גיסער אין ראדאם, פּאַשאַ 10 נעמט אָן אנפאנגער און אוואַנסירטע אויף פידעל, פארטעפיאן, וויאלאָנטשעל און אנד. ארקעסטער, טעאריע און קאַמעראל־מוזיק אומזיסט. דער אבצאהל איז פון 15 זל. א חודש.

בעגאבטע און נישט פערמעגליכע — הנחות.

דאנקזאגונג.

א דאנק דעם ה' אברהם יצחק האַכמאַן און זיין פרוי גיטעל רייזעל פאר שענקען א ווייס ויידענעם פרוכת פאר דער שוהל פון מושב זקנים און ב"י.

די פערוואלטונג

פון בית־יתומים און מושב־זקנים אין ראדאָם

Kino ADRIA — *Do niedzieli dnia 12 września włącznie* — **Kino ADRIA**

קירצליך דער

דיבוק

לויט ש. אנ־סקי

Sensacyjna walka dwóch sztabów

TAJNY PLAN R. 8

w rol. gł. **Viviane Romance i Jean Murat**

2 Słynni ulubiency publiczności **FLIPIFLAP**

MISTRZOWIE GŁUPOTY

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr. w tekscie mm 1 szp. 60 gr. na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr.

1-sza i ostatnia strona liczą 8 szpalt.

אבאָנאמענטס פרייז: פאר א הויז אין פוילען 1 זלאָט אין פראָנקרייך, בעלגיען 4 פראַנק אין אַנדערע לענדער 30 סענט.

Redaktor i Wydawca CH. M. HERC. tel. 15-18 .טעל Wydawnictwo „Radomer Kielcer Leben" Radom szwarlikowska 20